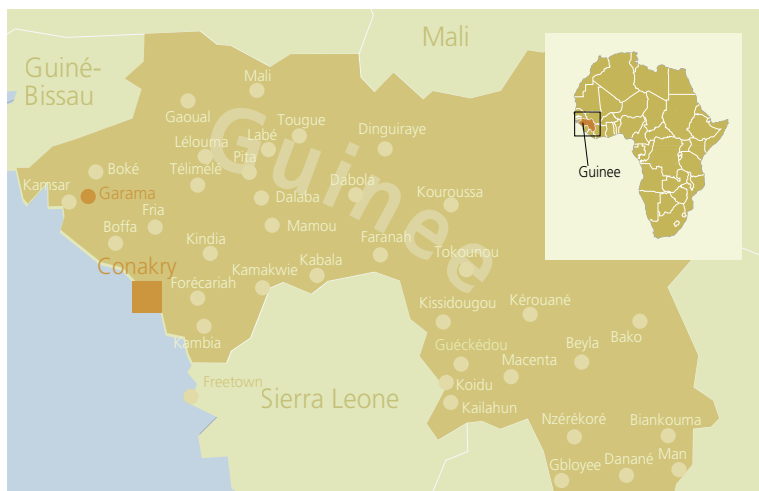

Inleiding: Wie zijn de Mogofin?

Mogofindoegoe

De etnische groep die zichzelf *Mogofin* [Mògòfieng] noemt en door andere taalgroepen *Michiforé* wordt genoemd – beide namen betekenen ‘zwarte mensen’ – is een van de bijna veertig taalgroepen van Guinee. Door gebrekkige overheidsadministratie is hun precieze aantal niet bekend. Men schat het aantal Mogofin op enkele tienduizenden. Het grootste deel van hen woont in een gebied zo’n veertig kilometer ten zuiden van de provinciehoofdstad Boké, in het noordwesten van Guinee. *Mogofindoegoe*, ‘het gebied van de Mogofin’, bestaat uit ruim zeventig dorpen verspreid over een oppervlakte van

Guinee met als hoofdstad Conakry

vijftien bij vijfendertig kilometer, en maakt deel uit van twee subprovincies, Bintimodia en Kolaboui (zie binnenzijde kaft). Een kleiner deel van de Mogofin woont vanwege studie of werk in grote steden als Kamsar, Boké, Fria, Conakry of in het buitenland, vooral in Senegal, Mali, Frankrijk of België. De onderlinge contacten tussen de Mogofin zijn intensief: er lopen geldstromen van de Mogofin in het buitenland naar de armere plattelandsbevolking.

Taal en godsdienst

Het Mogofin hoort bij de Mande-talen, een taalfamilie die in een groot deel van West-Afrika gesproken wordt. De belangrijkste Mande-taal in de regio is het Soso, dat bijna alle Mogofin als tweede taal spreken. Hiermee communiceren ze met sprekers van andere talen in het gebied. De Mogofin zelf vormen een bonte mengelmoes van verschillende herkomst: de Bambara (Mali), de Koranko (Oost-Guinee) en de Malinke (Guinee). In de achttiende eeuw zijn hun voorouders gevlucht voor de *djihad* van de *Pular*-bevolking die heel West-Afrika wilde islamiseren. Ze hebben zich vanuit het binnenland van Guinee aan de kust gevestigd en in de loop van de tijd is er een eenheidstaal ontstaan. Hieruit is te verklaren dat veel Mogofin-woorden uit andere talen komen. Aan het begin van de twintigste eeuw hebben de Mogofin alsnog de islam omarmd. Een paar mannen volgden toen in andere landen koranonderwijs en met die kennis hebben ze de Mogofin onderwezen in de islam. Sommige oude mensen dragen nog niet-islamitische namen: een herinnering aan de periode waarin de Mogofin de traditionele godsdienst aanhingen. Andere gewoonten die daaraan doen denken zijn vrouwenbesnijdenis, rituelen rond sterven en begraven, het raadplegen van tovenaars en het gebruik van amuletten en een

Het Mogofin behoort tot de Mande-taalfamilie in West-Afrika

taboe op bepaalde dieren, plaatsen of tijden. Ook het brengen van offers neemt een belangrijke plaats in in de cultuur: het uitdelen van eten, het helpen van een arme of het geven van geld zijn vormen van een offer (*sarika*), waarmee je een zegen (*barikè*) kunt verdienen.

Levenscyclus

Het leven van een Mogofin kent vier belangrijke momenten. De geboorte wordt gemarkeerd door de ‘naamgeving’ op de

Een bruid en bruidegom op de mat tijdens de huwelijksluiting

achtste dag. Vóór de puberteit wordt elk kind – jongen of meisje – ‘besneden’. Het ‘huwelijk’ is de overgang van kind naar volwassene. Voor een meisje valt dat tijdstip meestal rond haar achttiende verjaardag. Een jongen trouwt vaak pas op latere leeftijd, meestal rond zijn dertigste. ‘Sterven’ en begraven worden vormt de vierde en laatste fase in het leven van een Mogofin, al houdt daarmee zijn of haar bestaan niet op. Het graf is de rustplaats van het lichaam tot aan zijn opstanding.

Middelen van bestaan

De Mogofin leven vooral van de landbouw. In het regenseizoen (mei-november) verbouwen ze rijst en pinda's, maniok en zoete aardappels op hun akkers. In het droge seizoen (november-mei) planten veel Mogofin rijst in de uiterwaarden van de rivieren. De palmbomen leveren het ‘rode goud’, palmolie, dat deels voor eigen gebruik is, maar ook verhandeld wordt naar

Vrouwen bezig met de bereiding van palmolie

het buitenland. Elk gezin heeft een tuin die vruchten oplevert zoals de sinaasappel, cashew, mango, guave, banaan, papaja, avocado, de kolanoet en nog veel meer soorten. De vruchtboomen vormen samen met de grond het belangrijkste deel van de familie-erfenis. Riviervis zoals de meerval is hoofdingrediënt voor de saus die bij de dagelijkse rijst gegeten wordt. Naast het landbouwwerk hebben veel mensen een bijverdienste als visser, kleermaker, stenenbakker, mandenvlechter, metselaar, timmerman of *koranleraar*.

De Mogofin bouwen meestal zelf hun huis. Iedere getrouwde man begint in een lemen huis met grasdak, maar het is eerloos om te sterven zonder een 'echt' huis aan de familie te hebben nagelaten. Daarom spaart elke huisvader geld, bakstenen of golfplaten om een permanent huis te kunnen bouwen. Het kan soms jaren duren voordat zo'n huis af is.

Scholing

Het opleidingsniveau van de Mogofin is niet hoog. Ongeveer driekwart van de bevolking is analfabeet, dat wil zeggen: kan geen Romeins schrift lezen. Door de aanwezigheid van de islam kent een groot deel van de mannen wel het *Arabisch schrift*, dat sommigen ook gebruiken voor het schrijven van briefjes in hun eigen taal. Het niveau van het reguliere onderwijs is laag, de klassen bestaan uit tientallen leerlingen, soms zelfs honderd per lokaal. Lesmateriaal is er nauwelijks; wat de overheid of organisaties beschikbaar stellen wordt vaak door de docenten te koop aangeboden en veel ouders hebben daar geen geld voor. De voertaal in het onderwijs is Frans, een taal die de kinderen thuis niet leren spreken. Daardoor duurt het soms jaren voordat leerlingen kunnen lezen en schrijven. Sommigen leren het nooit en gaan als analfabeet van school af.

Veranderingen in de Mogofin-cultuur

Hoe idyllisch het leven in het Mogofin-gebied ook kan lijken, het is geen reservaat dat afgescheiden is van invloeden van buitenaf. De invloed van de kolonisator Frankrijk, die in 1958 door Guinee het land uit werd gezet, is nog altijd zichtbaar in het dagelijks leven. Niet alleen de nationale taal, ook het ontbijt is voor velen Frans: bakkers venten dagelijks op hun fiets stokbroden en verder is het systeem van het onderwijs en de overheid nog steeds gebaseerd op hoe de Fransen het destijds hebben opgezet.

Het belangrijkste informatiekanaal is nog altijd de radio: overlijdensberichten, preken van *imams* en dominees, hedendaagse Afrikaanse muziek, het wereldnieuws: alles komt via de radio het erf op. Vanaf 2006 zijn verschillende mobiele telefoonnetwerken in Guinee geplaatst. De eerste telefoon deed datzelfde jaar zijn intrede in Garama. Een aantal jaren

De bakker verkoopt zijn stokbrood aan de deur

later heeft vrijwel iedereen een mobiele telefoon. Analfabetisme is daarbij nauwelijks een hindernis.

Ook de mobiliteit is in de afgelopen jaren enorm toegenomen. In het jaar 2000 hadden twee mannen in Garama een

De schotelantenne midden in het dorp

brommer; het aantal motorfietsen in het dorp is nu vertienvoudigd. Gingen vroeger de vrouwen elke donderdag te voet naar de markt in Koliya, nu rijden er 's morgens en 's middags taxi's om de vrouwen met hun bagage te vervoeren.

De schotelantenne midden in het dorp verbindt de Mogofin met voetbalwedstrijden voor de wereld- en Afrika-beker. Dvd's en mobiele telefoons brengen muziek en film vanuit de hele wereld dicht bij het oor en hart van de Mogofin-jongeren. Verdovende middelen worden verhandeld op *soirées* – disco-avonden in een grote grashut buiten het dorp. De ouderen zien hun invloed afkalven en weten niet goed hoe ze de jongere generatie moeten opvoeden.

Tegelijk is er een omgekeerde beweging zichtbaar: de Arabische Golfstaten financieren niet alleen de bouw van schitterende moskeeën in Guinee, maar stimuleren ook de terugkeer naar een zuiverder vorm van islam. Mekkagangers brengen de

orthodoxe leer mee terug van hun *hadj* en prediken een zuivering van de islam van traditioneel-godsdienstige elementen.

Verder zoeken Aziatische bedrijven koortsachtig naar kostbare landbouwgrond. Sommige hebben hun oog laten vallen op de vruchtbare delta van het Mogofin-gebied. Hun komst zal de Mogofin-cultuur ingrijpend wijzigen.

Ten slotte brengt ook de aanwezigheid van buitenlandse christenen in het Mogofin-gebied veranderingen mee. Voor het eerst in de geschiedenis is de taal beschreven, verschijnt er lectuur en leren Mogofin lezen in hun eigen taal. Vanaf 2002 hebben dertien Mogofin-dorpen een alfabetiseringsklas georganiseerd, waar een paar honderd Mogofin hebben leren lezen en schrijven. Een kopgroep van ruim twintig gealfabetiseerden uit die dertien dorpen komt maandelijks bij elkaar in Garama om zich verder te oefenen in lezen en schrijven, en om na te denken over concrete onderwerpen zoals ontbossing, huwelijk, ziektepreventie, hygiëne en wat de 'boeken van God' over die thema's zeggen. Uit deze gesprekken is het plan gegroeid voor de bouw van een leer-werk-opleiding waar (werkloze) jongeren een vak kunnen leren en tegelijk vorming voor het leven ontvangen. Na 2000 is er ook een project gestart voor de vertaling van de Bijbel in het Mogofin. Er zijn inmiddels zes Bijbelboeken gepubliceerd die op de markt worden verkocht, individueel worden gelezen en worden gebruikt in het alfabetiseringswerk, het medische werk en het evangelisatiewerk.

* * * * *

1. Wie is de eigenaar?

Hoe prettig water ook aanvoelt op je hoofd, uiteindelijk loopt het langs je rug naar beneden.

De eigenaar van Garama

De dorpsoudste Bokare Keita gaat er eens goed voor zitten. Zijn stoel is niet meer dan een ijzeren geraamte waarin een oude rijstzak genaaid is. Ik heb hem gevraagd of hij iets wil vertellen over de geschiedenis van de Mogofin. Bokare neemt zijn hoed tussen zijn handen en kijkt een halve minuut voor zich uit, alsof hij moet bedenken waar hij zal beginnen. Hij heeft de verhalen over de Mogofin van zijn vader en grootvader gehoord en hij vertelt ze weer door aan zijn kinderen en kleinkinderen.

‘Kees Jan, wat ik je ga vertellen is de waarheid. Niet iedereen kent de geschiedenis van de Mogofin. Sommigen vertellen zomaar wat. Maar wat ik je vertel, dat is de waarheid. Je weet het: in Garama wonen vijf grote families. Elke familie heeft een eigen geschiedenis die teruggaat tot een verre voorvader. De familie die de oudste landrechten in Garama heeft, heet Sangareya. Sangares vader Tanbajan is ooit vanuit Mali gevlucht voor oorlogsgeweld. Hij behoorde bij de stam van de Bambara, was jager en leefde van het wild dat hij schoot. Op een dag kwam hij terecht in het gebied waar nu Garama ligt. Hij kapte een stuk grond voor een tijdelijke verblijfplaats en toen het wild opraakte ging hij door naar de plaats die nu Sarabaya heet. Op een dag kwam hij terug op de opengekapte plek en hoorde een geweerschot. Er bleek een andere jager gearriveerd te zijn, Barenfanga, de stamvader van de tweede

Luchtfoto van Garama – in het midden is de kapokboom duidelijk te zien

familie in Garama: Barenfangaya. Deze kwam uit het oosten van Guinee en behoorde tot de Kisi-stam. Tanbajan zei: “Ik ga terug naar mijn vaderland en ik stuur mijn zoon Sangare.” Samen met een groep slaven kwam Sangare uit Mali en maakte van Garama een dorp. Na verloop van tijd kwam Sajigi, de jongere broer van Barenfanga, om te kijken waar zijn oudere broer zich had gevestigd. Zijn nageslacht is de familie Sajigiya waar jij bij hoort. Dan heb je nog de vierde familie, dat is de Farentanbaya-familie. Hun voorvader Farentanba kwam uit Faranah en hoorde tot de Kouranko taalgroep. De laatste familie die zich in Garama als vreemdeling heeft gevestigd is de Barenpateya-familie. Hun stamvader Barenpate was een Landouma en kwam uit Boké. Elke familie heeft een eigen taak in het dorp. Zo heeft de Barenpateya altijd de dorpschefs geleverd. Zij zijn nu eenmaal de leiders. En Farentanbaya is de familie van de geestelijke leiders. Maar je moet goed

onthouden: Sangare kwam hier als eerste, hij is de eigenaar van de grond van Garama. Alle families die na Sangare zijn gekomen zijn gasten van Sangareya.

Je hebt toch wel gehoord wat er aan de hand is met die hoge kapokboom die midden in het dorp staat? Ik zal je de geschiedenis daarvan vertellen. Mijn overgrootvader en zijn vriend hebben aan een *karamògò* gevraagd om het dorp te beschermen tegen conflicten. Die vroeg een offer: zes slaven en een ram. De ram werd geslacht, het bloed opgevangen in een koperen platte schaal die in een gat in de grond werd gezet. Vervolgens werd er een jong kapokboompje door onze twee overgrootvaders boven op het bloed gezet en de grond toegedekt. Daar is die kapokboom uit gegroeid die in het midden van het dorp staat. De *karamògò* beloofde drie dingen aan het dorp Garama: er zal onderlinge vrede heersen in Garama, er zal altijd een chef zijn in het dorp en Garama zal vreemdelingen herbergen. Tot op de dag van vandaag zijn deze beloften uitgekomen. Andere stammen en andere dorpen zijn soms heel ongastvrij jegens vreemdelingen. In een ander dorp bijvoorbeeld wilde een katholieke onderwijzer zijn gestorven kind in het dorp begraven, maar het dorp weigerde dat. Toen is hij met het lichaam op zijn rug naar zijn geboorteplaats gelopen en heeft het kind daar begraven. Daardoor is er in dat dorp vier jaar lang geen onderwijs gegeven. Zoiets is in Garama nooit gebeurd. Onderwijzers in Garama blijven altijd heel lang, ze worden als vreemdelingen goed behandeld.'

Bokare kijkt me indringend aan: 'Heb je het gehoord? Dit is de waarheid van de geschiedenis van de Mogofin. Want uit Garama zijn alle andere dorpen aan deze kant van de Songolon voortgekomen. Garama is de navel van het Mogofin-gebied.'

De kapokboom

De pratende kapokboom

Ik beloof dat ik zijn verhaal zal onthouden en opschrijven. Want ja, wij witte mensen vergeten alles als we het niet opschrijven. Ik loop door het dorp terug naar huis. Onderweg kom ik langs de kapokboom. Rond de boom hangt een

mysterie. De laatste weken praat het hele dorp erover. Sinds kort komt er een diep, donker geluid uit de boom; ik vind het klinken alsof er een generator onder de grond staat te brommen. Vorig jaar hebben drie mensen een droom gehad. In die droom zagen ze alle drie onder de kapokboom twee geslachte schapen, honderd schalen rijst en honderd kolanoten. Ze hebben dat aan de mensen in het dorp verteld en gezegd dat er een offer gebracht moet worden. De dorpsbewoners hebben dat advies toen in de wind geslagen. Maar nu de boom is begonnen te ‘praten’, herinnert men zich opeens die dromen weer. Daarom hebben de *imams* en de oudsten besloten dat dat offer gebracht moet worden: iedereen moet vijfduizend *francs* geven of twee schalen rijst. De *imams* zorgen voor de twee schapen.

Voordat het offer kan plaatsvinden woedt er een lange discussie in het dorp over de plaats waar geofferd moet worden. De dromers hadden het offer onder aan de boom gezien. Daar is iedereen het mee eens. De *imams* zijn echter bezorgd: ‘Wat zullen de andere dorpen ervan zeggen? Dat we terugkeren tot het heidendom?’ Daarom willen de geestelijke leiders eigenlijk alles laten plaatsvinden bij de moskee: het offeren en eten van de rijst, het zegenen van elkaar en het lezen uit de Koran. Dat stuit echter op grote tegenstand van de rest van het dorp. Uiteindelijk wordt na felle woordenwisselingen een compromis gesloten: het offeren en eten gebeurt onder aan de boom, evenals het zegenen, maar het koranlezen gebeurt in de moskee. Morrend gaan de dorpsbewoners akkoord. Waarom kun je niet onder een boom koranlezen? Dat gebeurt toch wel vaker met offerplechtigheden, onder een kolaboom of mangoboom?

Er is in het dorp ook verschil van mening over de vraag waarom de boom ‘praat’. Sommigen zeggen dat de eigenaar van de grond, de boomgeest, het niet eens is met wat er onder aan de boom gebeurt. Twee familiehoofden maken namelijk ruzie over een stukje grond: de een wil er een huis bouwen, de ander wil er in de regentijd zijn gewassen planten. Anderen noemen de bouw van een jeugdcentrum vlak naast de kapokboom als reden voor de ontevredenheid van de boomgeest. Sinds een aantal weken liggen er plannen klaar voor het te bouwen centrum en die worden voortvarend aangepakt. Weer anderen zijn bang voor onheil. Iedereen herinnert zich de berg in Koumbia die in de jaren tachtig begon te ‘praten’. Niet lang daarna was er een aardbeving. Ze vragen zich angstig af: Wat staat ons nu te wachten? Er zijn ook mensen die zeggen: ‘We hoeven nergens bang voor te zijn: het is een goede geest, die geen kwaad doet. Als het een kwade geest was geweest, dan was het dorp nooit zo gezegend en groot geweest. Dan waren er al veel mensen gestorven.’

‘De grond is van God ...’

Als wij zes jaar in het Mogofin-gebied wonen, komt een nieuw gezin ons zendingsteam versterken. We gaan voor hen op zoek naar een plek voor een woonruimte. We brengen daarvoor een bezoek aan de raad van oudsten. Als we met elkaar op de veranda van dorpsoudste Abdoulaye Keita zitten, worden we welkom geheten en mogen we uitleggen wat het doel van ons bezoek is.

‘Vergunt u ons dat we tot u spreken. We zijn heel blij. Hartelijk dank voor uw gastvrijheid. We zijn dankbaar dat u als dorpsoudsten ons als vreemdelingen hebt ontvangen. Moge God u daarvoor zegenen!’

‘Amina!’ klinkt het uit ruim twintig monden.

‘Wij zijn vreemdelingen en daarom van u afhankelijk. We willen graag uw advies krijgen. Wij weten als gasten niet goed wat we moeten doen. Binnenkort zullen onze nieuwe collega’s hier in het dorp komen en wij zoeken een terrein waar we een huis voor hen kunnen bouwen. Wilt u voor onze nieuwe collega’s een goede gastheer zoeken die goed hun belangen behartigt?’

De *imam* antwoordt namens alle oudsten: ‘Jullie zijn welkom. Jullie krijgen van ons een terrein wáár je ook maar wilt. Al moet een huis van ons tegen de vlakke, of een stel vruchtbomen, maak je daar geen zorgen over. En verder, wij verkopen geen grond aan een vreemdeling. We vertrouwen het aan hem toe of we geven het, maar verkopen doen we niet: dat is tegen de regels van onze godsdienst. Wij laten de keus aan jullie. Kijk maar rond in het dorp waar het jullie bevalt.’

Na een paar dagen denken en bidden, hakken we de knoop door: we kiezen een stuk grond van de Kamara-familie. We nemen een handvol kolanoten en een envelop met geld mee om aan de familieoudsten te overhandigen. Dat zijn de ‘symbolen’ waarmee de overeenkomst officieel zal worden vastgelegd. Als we samen met onze buurman Mousa bij het huis van de burgemeester aankomen, treffen we hem in een rechtszaak aan. Daarom brengt zijn jongere broer ons naar de *koranleraar*, die op dat moment koranonderwijs geeft. We krijgen een plaats op een bankje voor het huis en wachten tot hij klaar is met lesgeven. Langzaam komen er steeds meer mannen aanlopen. Bij elke nieuwkomer legt Mousa uit wat het doel is van onze komst en welk terrein we hebben uitgekozen. Even later legt de leraar zijn koranplankje neer en zegt: ‘Kom op, we gaan.’

Ik vraag me af: Wat gaan we nu weer doen? Moeten we niet eerst de kolanoten overhandigen? Het wordt me duidelijk dat we eerst het stuk grond moeten aanwijzen dat we willen

Een aantal dorpsoudsten en jonge mannen van Garama na de overhandiging van de grond

hebben. We moeten het ook opmeten. Ondertussen wordt de oudste man van de Kamara-familie geroepen. Hij is uiteindelijk degene die toestemming moet geven.

Bij het huis van Seni stoppen we. ‘Hier is het’, wijs ik. ‘We hoeven geen groot stuk; als het maar groot genoeg is voor een huis.’ Met een meetlint meten we een terrein van dertig bij vijftig meter op en op de hoeken worden paaltjes geslagen. De oudsten geven een paar jongemannen de opdracht om binnen een paar dagen alle bomen en struiken weg te kappen op de plaats waar het huis moet komen.

We gaan voor Seni’s huis op een eenvoudige bankje zitten. Ik neem het woord en zeg tegen mijn buurman: ‘Oudere broer, we zijn vandaag dankbaar. We zijn erg blij met de dorpsoudsten. Wij zijn hier maar vreemdelingen. We hebben geen rechten. We zijn in de hand van u als onze gastheren. We

zijn blij dat we nu een terrein gekregen hebben. Hartelijk dank daarvoor. Om onze blijdschap te uiten, hebben we kolanoten meegenomen en een envelop met geld.'

Het geld en de kolanoten worden overhandigd en van de een aan de ander doorgegeven. Uiteindelijk neemt de geestelijk leider het woord: 'De familieoudste heeft de grond niet aan jullie verkocht, maar geleend. Zolang er iemand van de zending op het terrein zal wonen, zal het van de zending zijn. Ook al zou dat honderd jaar zijn. Zodra de zending hier definitief weggaat, moet ze de grond weer aan de oudsten teruggeven. Onze voorvaderen zeiden al: *Hoe prettig water ook aanvoelt op je hoofd, uiteindelijk loopt het langs je rug naar beneden*. Iets wat niet van jou is moet je een keer aan de eigenaar teruggeven. De grond is van God. Niemand heeft er recht op, het is geleend van God. Daarom is het ook niet mogelijk om het te verkopen. Zodra je grond verkoopt aan een vreemdeling, is hij jouw vreemdeling niet meer. Dan ben je gelijkwaardig geworden en is hij niet meer van jou afhankelijk. Zolang je een terrein leent of geeft, ben jij de beschermer van de vreemdeling. Zo hebben onze voorvaderen het ook gedaan. Zij hebben hier de grond aangetroffen, terwijl er nog niemand woonde. Ze hebben God aangeroepen en gezegd: "God, wilt U ons hier ontvangen? Mogen wij hier wonen?" En aan de eigenaren van de grond, de geesten, vroegen ze: "Willen jullie ons hier ontvangen? Mogen wij hier wonen?" Zo hebben onze voorvaderen een plek gekregen om te wonen. De grond is niet van hen, niet van ons, maar van God.'

* * * * *